

Руслан СИДОРОВИЧ
Національний університет “Львівська політехніка”,
аспірант Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
e-mail: ruslan.m.sydorovych@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1447-0583>

ПРИНЦИПИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

<http://doi.org/10.23939/law2024.41.308>

© Сидорович Р., 2024

Проаналізовано принципи правового регулювання інституту державної служби.

Доведено онтологічну, аксіологічну і праксіологічну цінність інституту державної служби, його актуалізацію у контексті євроінтеграційних зусиль України. Вказано, що нині цей інститут стає не тільки внутрішнім механізмом легітимного, демократичного контролю за ефективним здійсненням владних повноважень, але й досягає необхідних функцій трансформації всього державно-владного апарату через удосконалення владної системи та наближення до європейських стандартів управління.

Визначено основні принципи правового регулювання державної служби як ключові стандарти унормування цього інституту функціонування системи влади, зокрема: законності та правової обов'язковості, котрий передбачає, що функціонування інституту повинно ґрунтуватися на чітких нормативних актах та відповідних правових нормах; прозорості та справедливості, вказує на те, що процес прийняття державно-владних рішень повинен бути відкритим та прозорим, передбачати гарантовані можливості брати участь у процесі, надання гарантії щодо викладення своєї позиції, а також забезпечення права на захист та можливість оскарження рішення; конфіденційності та захисту особистих даних, котрий полягає в тому, що усі дані, пов'язані з проходженням державної служби, повинні бути захищені від несанкціонованого доступу та використання; урахування специфіки діяльності передбачає, що, реалізуючи правові та організаційно-управлінські заходи, потрібно враховувати особливості роботи і зовнішньополітичні та внутрішні чинники трудових правовідносин; принцип відповідальності державних службовців перед суспільством.

Створюючи комплексний набір основних засад, вони формують матрицю правового регулювання інституту державної служби, сприяють ефективному та справедливому нормотворчому і правореалізаційному (правозастосовному) процесу в досліджуваній сфері. Принципи гарантують забезпечення високих стандартів поведінки службовців та забезпечують надійний механізм контролю за дотриманням юридичних та етичних норм, формують інституційно-організаційний механізм ефективності та незалежності владної системи, є чинниками підвищення довіри суспільства до рішень органів влади та покращення якості державного управління.

Ключові слова: державна служба; державні службовці; органи державної влади; стандарти; принципи; правовий інститут.

Постановка проблеми. Розуміння принципів правового регулювання державної служби сприяє удосконаленню системи державного управління. Вивчення цієї теми допомагає розробляти

та впроваджувати ефективні правові механізми для забезпечення роботи державного апарату на рівні, що відповідає сучасним потребам суспільства. Інститут державної служби затребуваний у професійному співтоваристві для забезпечення дисципліни, порядку та відповідності внутрішнім нормам. У контексті дотримання високих європейських стандартів досліджуваній інститут також зумовлює обов'язок посадової особи відповідати за свою поведінку перед професійними компетентними органами, надзвичайними дисциплінарними комісіями й усім суспільством. Ідеолого-правове значення державної служби пов'язано із загальним моральним обов'язком особи відповідати за свої вчинки та дотримуватися етичних норм у виконанні своїх обов'язків, що виокремлює важливість внутрішнього самоконтролю та відповідного ставлення до виконання професійних або посадових обов'язків.

Питання державної служби особливо актуальне, оскільки є ключовим аспектом професійного статусу держслужбовців та функціонування у правовій системі. Вказаний концепт демонструє ідейну спрямованість гуманізму та верховенства права політики держави, які визнають обов'язки державних службовців на основі найвищих стандартів справедливості та етики у виконанні своїх обов'язків. Державні службовці, як носії справедливості, повинні дотримуватися високого рівня моральних та етичних стандартів у вирішенні правових питань.

Аналіз дослідження проблеми. Сутнісні характеристики, питання оновлення та дієвості правил і норм професійної та морально-етичної діяльності державних службовців були предметом аналізу низки фахівців у сфері як адміністративного права, так і загальнотеоретичної юриспруденції. Серед публікацій українських науковців виділимо праці Н. П. Бортник, І. О. Личенко, В. З. Чернописької, І. М. Жаровської, В. Б. Ковальчука, О. В. Сковчиляс-Павлів та інших.

Деякими аспектами досліджуваної проблематики займалися представники іноземної доктрини, зокрема S. Vaughan, E. Oakley, L. Empson, D. Muzio, J. Broschak, B. Hinings та інші.

Однак оновлення та реформування державно-управлінського корпусу потребує предметної уваги до правового регулювання принципів функціонування публічної служби.

Мета статті – визначення принципів правового регулювання інституту державної служби.

Виклад основного матеріалу. В праксіологічному аспекті інститут державної служби – це система та структура, яка забезпечує виконання функцій і завдань державного апарату. Цей інститут об'єднує професійних службовців, які працюють у владних структурах та виконують обов'язки, пов'язані з розробленням та втіленням політики, нормативно-правового регулювання та забезпечення функцій держави на різних рівнях. Демократичність інституту державної служби виражається у можливості застосування до державних службовців відповідних санкцій чи обмежень у разі виявлення порушень професійної етики, зловживання владою чи недбалості у виконанні службових обов'язків, що вони демонструють як представники влади: “маневрують різноманітними вимогами, які є типовими для професії, і в процесі реагують на випадкові етичні проблеми” [1].

В аксіологічному аспекті цінність досліджуваного інституту полягає у пріоритетності функціонування механізму забезпечення прав та свобод громадян, оскільки це найвища мета, заради якої функціонує досліджуваний інститут, а також для підтримки довіри суспільства до владної системи.

Прогностичні тенденції розвитку механізму владно-управлінських відносин також демонструють, що ефективне функціонування державної служби набуває особливого значення в контексті євроінтеграційних прагнень України. Це необхідний елемент удосконалення владно-управлінської системи та надання гарантій участі громадськості у здійсненні влади, досягнення об'єктивності, зміцнення ідеї, що посадові особи є реалізаторами інтересів народу та представляють державу в суспільних відносинах, а їхня поведінка та дії повинні відповідати найвищим етичним стандартам із урахуванням європейських цінностей та норм, встановленої ефективної системи функціонування, є продуктом забезпечення дотримання принципів справедливості та вищих стандартів державної етики.

У контексті євроінтеграційних зусиль України ефективне формування та функціонування інституту державної служби стає не тільки внутрішнім механізмом легітимного, демократичного контролю за ефективним здійсненніям владних функцій, але й досягає реалізації необхідних функцій трансформації всього державно-владного апарату завдяки вдосконаленню владної системи та наближенню до європейських стандартів управління. Інститут державної служби повинен сприяти зміцненню довіри громадян до правової та управлінсько-владної системи, забезпечувати недоторканність та об'єктивність публічного процесу, що є основними принципами верховенства права в європейському правовому просторі.

Державна служба є також ефективним інструментом для реформування правової системи України за рахунок потенціалу вирішення проблем корупції та непрофесійної поведінки у правовій галузі, забезпечуючи прозорість та відкритість у роботі владної системи, що є ключовим чинником упровадження реформ. Для України, яка прямує до європейських стандартів управління, встановлена ефективна система функціонування публічної влади є необхідною складовою побудови справедливого та незалежного управління як “наріжного каменя демократичного урядування” [2], сприяє підвищенню професійної майстерності державних службовців та зміцненню принципів правової влади в суспільстві.

Принципи правового регулювання в сучасній теоретико-правовій доктрині позиціонуються як базові засади та стандарти, покладені в основу створення, впровадження та застосування правових норм, надають їм системності та функціональності, рекомендують загальні принципи дії правової системи та впливають на формування самого права. Їх значення полягає у тому, що саме вони визначають платформу, основну “матрицю” для унормування сфери суспільних відносин. Тому в межах цієї наукової статті вважаємо за необхідне визначити основні принципи правового регулювання інституту державної служби як ключові стандарти унормування цього інституту функціонування владної системи. Розглянемо ті, які, на нашу думку, доречно виокремити.

Принципи законності та правової обов'язковості передбачають, що державна служба повинна обґрунтовуватися чіткими нормативними актами та відповідними правовими нормами. Згідно із цими принципами, процедури створення, функціонування та дисциплінарного розгляду й відповідальності повинні бути закріплені в законі та відповідати загальним стандартам притягнення до відповідальності особи, не мати окремо казуального характеру, для того щоб не допустити неправомірного тиску на окремих представників владного корпусу.

Принципи прозорості та справедливості означають, що проходження державної служби та прийняття державно-управлінських рішень повинні бути відкритими та прозорими, передбачати гарантовані можливості брати участь у процесі, надання гарантій щодо висловлення своєї позиції, а також забезпечення права на захист та можливість оскарження рішення. Справедливість процедури є ключовим аспектом забезпечення довіри до системи державної служби.

Принцип справедливості та прозорості інституту державної служби – також невід'ємна складова справедливого правового регулювання поведінки державних службовців. Справедливість у цьому контексті означає врахування всіх особливостей та фактів конкретної ситуації, які можуть вплинути на оцінку вчинків представників держави. Державний службовець повинен діяти об'єктивно, без упередженості, дотримуючись вимог права та важливих нормативних принципів. Прозорість рішення означає, що процеси розгляду справи та прийняття рішення повинні бути відкритими для публічності та сторін. У широкому розумінні це детермінує, що державно-владна інформація має бути доступною для ознайомлення всім причетним до цього процесу, за умови, що вказане не суперечить національній безпеці чи іншим легітимним обмеженням.

Пов'язаний з цим *принцип конфіденційності та захисту особистих даних* полягає у тому, що усі дані, котрі стосуються державної служби, повинні бути захищені від несанкціонованого доступу та використання. Принцип конфіденційності та захисту особистих даних у контексті державної служби вимагає виконання вимог до опрацювання та збереження інформації, які застосовують на всіх етапах проходження служби, що вагомо для забезпечення довіри до процесу розгляду та

захисту особистої інформації учасників. Захист особистих даних забезпечує обробку таких даних відповідно до законодавства, інформація про державних службовців має бути використана для цілей, пов'язаних із веденням самого провадження та прийняттям відповідних рішень. Збереження принципів конфіденційності та захисту особистих даних як принцип державної служби є аспектом забезпечення справедливого та законного державно-владного рішення.

Наприклад, розголошення інформації про проведення дисциплінарної процедури щодо державних службовців може бути недоречним з кількох причин. По-перше, вказане може порушувати презумпцію невинуватості: кожна особа, зокрема представники влади, має бути визнана невинною, поки її вину належно не доведено. По-друге, розголошення інформації може порушити конфіденційність дисциплінарного провадження та надати особисті дані особи на загальний огляд, що відповідно не тільки порушує права, але й посягає на репутацію державного службовця, відповідно може зашкодити їхнім професійному статусу та працездатності. По-третє, розголошення інформації може сприяти публічному тиску та впливати на незалежність органів державної влади у вирішенні справ, на об'єктивність та справедливість рішень. Польський науковець Матеуш Піліх в цьому контексті вказує, що “будь-яка форма боротьби державного службовця за гідність і силу закону набуває сильного суспільного резонансу та робить її залученою – незалежно від фактичних намірів – до політики” [3], що відповідно може викликати вагомий суспільний резонанс.

Збереження конфіденційності та відкриття інформації тільки у разі виникнення певних підстав є інструментальним принципом для забезпечення справедливості та ефективності дисциплінарних процедур, а також для підтримки довіри до владної системи.

Принцип урахування специфіки державно-управлінської діяльності передбачає, що під час реалізації правових заходів необхідно враховувати особливості роботи та впливу зовнішньополітичних та внутрішніх чинників, за яких вони працюють. Цей принцип відображає заклики науковців, які спонукають до аналізу етики на основі практики, що дає змогу відтінити дебати, які тривають, з акцентом на окремих особах, місцевих мікропрактиках [4] та ділових професійних особливостях [5]. Цей принцип визнає, що державні службовці забезпечують важливу функцію у правовій системі та повинні мати можливість вирішувати справи відповідно до високих стандартів управління. Особливі обов'язки та відповідальність відрізняють їхню діяльність від роботи представників інших професій. Деонтологічні константи тут також вагомі. Загалом цей принцип дає змогу уникнути ситуацій тиску або несправедливої критики за вирішення справи в межах своїх професійних обов'язків.

І наостанок виокремимо *принцип відповідальності державних службовців перед суспільством*. Механізм проходження державної служби має бути націлений на це, а також гарантувати дотримання вищих стандартів професійної поведінки, оскільки державні службовці відповідають за свою професійну поведінку перед громадськістю та суспільством загалом.

Висновки. Доведено онтологічну, аксіологічну і праксіологічну цінність інституту державної служби, його актуалізацію у контексті євроінтеграційних зусиль України.

Визначено основні принципи правового регулювання державної служби як ключові стандарти унормування цього інституту функціонування системи влади, зокрема: законності та правової обов'язковості, котрий передбачає, що функціонування інституту повинно ґрунтуватися на чітких нормативних актах та відповідних правових нормах; прозорості та справедливості, які вказують на те, що процес прийняття державно-владних рішень повинен бути відкритим та прозорим, передбачати гарантовані можливості брати участь у процесі, надання гарантії щодо висловлення своєї позиції, а також забезпечення права на захист та можливість оскарження рішення; конфіденційності та захисту особистих даних, котрий полягає в тому, що усі дані, пов'язані з проходженням державної служби, повинні бути захищені від несанкціонованого доступу та використання; урахування специфіки діяльності передбачає, що під час реалізації правових та організаційно-управлінських заходів потрібно враховувати особливості роботи та вплив зовнішньополітичних і внутрішніх чинників трудових правовідносин; принцип відповідальності державних службовців перед суспільством.

Створюючи комплексний набір основних засад, ці принципи формують матрицю правового регулювання інституту державної служби, сприяють ефективному та справедливому нормотворчому і правореалізаційному (правозастосовному) процесу в досліджуваній сфері. Принципи гарантують забезпечення високих стандартів поведінки службовців і забезпечують надійний механізм контролю за дотриманням юридичних та етичних норм, формують інституційно-організаційний механізм ефективності та незалежності владної системи та є чинниками підвищення довіри суспільства до рішень органів влади та покращення якості державного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vaughan S., Oakley E. "Gorilla exceptions" and the ethically apathetic corporate lawyer. *Legal Ethics*, 2016, Vol. 19(1), 50–75.
2. Bolkvadze K. To Reform or to Retain? Politicians' Incentives to Clean Up Corrupt Courts in Hybrid Regimes. *Comparative Political Studies*, 2020, Vol. 53(3–4), 500–530. URL: <https://doi.org/10.1177/0010414019859029>.
3. Pilich M. Disobedience of Judges as a Problem of Legal Philosophy and Comparative Constitutionalism: A Polish Case. *Res Publica* 2021, Vol. 27, 593–617 <https://doi.org/10.1007/s11158-021-09501-8>.
4. Chow D. Y. L., Calvard, T. Constrained morality in the professional work of corporate lawyers. *Journal of Business Ethics*, 2021, Vol. 170, 213–228.
5. Dinovitzer R., Gunz H., Gunz S. Professional ethics: Origins, applications, and developments. In L. Empson, D. Muzio, J. Broschak, & B. Hinings (Eds.), *Handbook of professional service firms* (pp. 113–134). Oxford University Press, 2015.

REFERENCES

1. Vaughan S., Oakley E. (2016). "Gorilla exceptions" and the ethically apathetic corporate lawyer. *Legal Ethics*, 19(1), 50–75 [in English].
2. Bolkvadze K. (2020). *To Reform or to Retain? Politicians' Incentives to Clean Up Corrupt Courts in Hybrid Regimes*. *Comparative Political Studies*, 53(3–4), 500–530. <https://doi.org/10.1177/0010414019859029> [in English].
3. Pilich M. (2021). *Disobedience of Judges as a Problem of Legal Philosophy and Comparative Constitutionalism: A Polish Case*. *Res Publica*, 27, 593–617 <https://doi.org/10.1007/s11158-021-09501-8> [in English].
4. Chow D. Y. L., Calvard, T. (2021). *Constrained morality in the professional work of corporate lawyers*. *Journal of Business Ethics*, 170, 213–228 [in English].
5. Dinovitzer R., Gunz H., Gunz S. (2015). *Professional ethics: Origins, applications, and developments*. In L. Empson, D. Muzio, J. Broschak, & B. Hinings (Eds.), *Handbook of professional service firms* (pp. 113–134). Oxford University Press [in English].

Дата надходження: 01.02.2024 р.

Ruslan SYDOROVYCH

Lviv Polytechnic National University,
Educational and scientific institute of law,
psychology and innovative education,
e-mail: ruslan.m.sydorovych@lpnu.ua,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1447-0583>

PRINCIPLES OF LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE OF DISCIPLINARY RESPONSIBILITY OF JUDGES

The article analyzes the principles of legal regulation of the civil service institute.

The ontological, axiological and praxeological value of the civil service institution, its actualization in the context of Ukraine's European integration efforts, has been proven. It is indicated

that today this institution becomes not only an internal mechanism of legitimate, democratic control over the effective exercise of power, but also achieves the necessary functions of transformation of the entire state-power apparatus by improving the power system and bringing it closer to European management standards.

The basic principles of legal regulation of the civil service are defined as key standards for the normalization of this institution's functioning of the power system, in particular: legality and legal obligation, which provides that the institution's functioning should be based on clear normative acts and relevant legal norms; transparency and justice, indicates that the process of making state-authority decisions should be open and transparent, include guaranteed opportunities to participate in the process, providing a guarantee for presenting one's position, as well as ensuring the right to defense and the possibility of appealing the decision; confidentiality and protection of personal data, which consists in the fact that all data related to public service must be protected from unauthorized access and use; taking into account the specifics of the activity, it is assumed that when implementing legal and organizational-management measures, one should take into account the specifics of work and foreign-political and internal factors of labor relations; the principle of responsibility of civil servants to society.

By creating a complex set of basic principles, they form a matrix of legal regulation of the civil service institution, contribute to an effective and fair rule-making and law enforcement (law enforcement) process in the researched area. The principles guarantee the provision of high standards of behavior of employees and provide a reliable mechanism for monitoring compliance with legal and ethical norms, form an institutional and organizational mechanism for the efficiency and independence of the power system, and are factors in increasing public trust in the decisions of authorities and improving the quality of public administration.

Key words: civil service; civil servants; state authorities; standards; principles; legal institute.